

Історія II

02-07-2026

Тиждень #20

Лекція #16:

Михайло Горбачов і упадок СРСР 1985-1991
(початок - закінчення)

Завдання (з книжки *Новітня історія України 1945-2001*):

Прочитати:

Лекція #17:

Суверенна Україна
ст. 40-43

Виконати:

Не завдано

Суверенна Україна (1990-1991)

1. Період від проголошення Верховною Радою суверенітету України 16 липня 1990 р. до Акту проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р. та референдуму 1 грудня 1991 р. за самостійну Україну можна визнати як крок до побудови нової самостійної держави — Української Республіки. Всі ці зміни відбувалися в Україні безкровно, без розрухів, бунтів та збройних сутичок. Також депутати Верховної Ради своїми конституційними актами легітимізували прагнення українців до створення самостійної України. Багато в чому була заслуга Голови Верховної Ради Леоніда Кравчука, який зрозумів ці прагнення й вміло керував своїми депутатами та владною верхівкою УРСР, щоб досягти цієї мети.

2. **Деклярація про державний суверенітет України** проголосила самовизначення української нації, а також те, що тільки Верховна Рада та державна українська влада мають право господарювати в Українській ССР. Територія України неподільна — отже, це дало відсіч росіянам в Криму, які хотіли відокремити півострів від України. Самозрозуміло, що це тільки був початок на шляху до проголошення самостійної держави. Інші республіки ССРСР вже проголосили свою суверенність, й Україна пішла слідом. За цю декларацію голосувало 356 депутатів, тільки 4 були проти.

3. Головою уряду став Віталій Масол. Але він не розумів, що потрібно прямувати до самостійної України, противився реформам і національному рухові. Проти нього виступили студенти. Вони оголосили голодівку, в якій брало участь 157 чоловік, більшість із Львівського та Київського університетів. Ця голодівка перетворилася на політичну акцію з такими вимогами: усунути прем'єра, заборонити комуністичну партію й молодечу організацію комуністів (комсомол), не підписувати нового договору про ССРСР і не посилати українських воєнків служити за межі України. До цих студентів, які голодували перед Парляментом на площі Незалежності, долучилися національно свідомі депутати і голодували з ними. Їх домагання увінчалися успіхом, і Масола знято з посади прем'єра в жовтні 1990 р.

4. У той час голова комуністичного уряду Української ССР Володимир Івашко зрезигнував і втік до Москви. На його місце вибрали Лео-

ніда Кравчука. Л. Кравчук призначив нового прем'єра Вітолда Фокіна, колишнього шефа Державного плану України. В його Кабінеті міністрів Анатолій Зленко став міністром закордонних справ, К. Масик — першим віце-прем'єром, Валерій Борзов — міністром спорту та Юрій Спіженко — міністром здоров'я. Але були й старі комуністи — вороги нової України, а саме: М. Голушко — шеф КГБ в Україні, І. Зязюн — міністер освіти, А. Василишин — міністер внутрішніх справ. Так сталося, що стара еліта чи номенклятура з радянських часів залишилася на посадах і їм байдуже була доля України, тільки щоби вони далі були при владі. До цього стосується горезвісна приповідь Л. Кравчука: „Маємо, що маємо.“

5. Проте в православній церкві в Україні сталася історична подія. Митрополит Філарет відірвав частину ієрархів, духовенства та вірних з-під юрисдикції Московського Патріярха, утворивши Українську Православну Церкву. Синод єпископів запросив до Києва митрополита Української Православної Церкви в Америці Мстислава Скрипника, якого й вибрано першим патріярхом Української Православної Церкви. У листопаді 1990 р. відбулася інтронізація патріярха Мстислава в св. Софії. Цьому допомагав і голова Верховної Ради УРСР — Леонід Кравчук. Але Російська Православна Церква не погодилася з цим. Вона проголосила Українську Православну Церкву неканонічною, екскомунікувала митрополита Філарета й створила другу Українську Православну Церкву Московського Патріярхату з митрополитом Володимиром Сабоданом. Ці церкви й дотепер є ворожі одна до одної.

Патріярх Мстислав

6. Голова Української Греко-Католицької Церкви кардинал Мирослав Любачівський повернувся до Львова в листопаді 1990 р. і обійняв катедру св. Юра як свій осідок. Тоді й розпочалася інтенсивна віднова УГКЦ, повернення їй церков, монастирів і будинків, забраних радянським урядом в 1946 р., коли скасовано УГКЦ. Тут почалися неприємності, судові позови, бо деякі православні не хотіли добровільно віддати забране церковне майно.

7. В Україні інтенсивно творилися нові партії. Поширився РУХ, який на час свого з'їзду 28 жовтня 1990 р. мав близько 280 тисяч членів. Однак почалися чвари — з РУХу вийшла частина і створила Демократичну партію України з В. Яворівським на чолі. Також окремо організувалися Українська Республіканська Партія з колишньої Гельсінської Групи — її очолив Л. Лук'яненко. РУХ залишився найсильнішим. На чолі його стояли В'ячеслав Чорновіл, Іван Драч і Михайло Горинь. Це роздріблення національно свідомих сил на менші партії негативно позначилося пізніше.

8. Також організувалася екологічна партія „зелених“ на чолі з Юрієм Щербактом (згодом був послом до США) та Народна Партія України (з південної України) — голова Л. Табурянський (бізнесмен). Праві партії (здебільша в Галичині та в Західній Україні) створили міжпартійну Асамблею.

Тільки комуністична партія губила членів — більше 200 тисяч партійців відійшли від КПУ, багато з яких були на керівних посадах України, включно з Л. Кравчуком.

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, що нависла було над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

— продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,
— виходячи з права нації на самовизначення, передбаченого Статутом Організації Об'єднаних Націй та іншими міжнародно-правовими документами,

— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки вродисто

ПРОГОЛОШУЄ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

ТА СТВОРЕННЯ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ — УКРАЇНИ.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція України і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

24 серпня 1991 року.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

9. Україна почала нав'язувати дипломатичні відносини з іншими державами. Створено консулят в Угорщині. Суверенність України визнали Канада й Польща ще перед її самостійністю. В Україну приїздили провідники держав Німеччини, Франції, Швейцарії, Канади й США. Візита президента США Джорджа Буша влітку 1991 р. вийшла невдало, бо президент Буш, погано розуміючи ситуацію на Україні, лякав Верховну Раду „небезпекою націоналізму“. Це дало українцям зорієнтуватися та використати кволість ССРСР і Горбачова.

10. Шість республік проголосили свою самостійність перед Україною. Але невдала спроба перевороту старих большевицьких кадрів у Москві, так званий „пуч“ в серпні 1991 р., і загроза з Москви дали поштовх Верховній Раді і голові держави Л. Кравчукові проголосити Україну самостійною державою та вийти зі складу ССРСР. 24 серпня 1991 р. Верховна Рада проголосила Незалежність України і створення самостійної української держави — України.

Поясніть слова:

суверенітет

Патріярхат

РУХ

Кабінет міністрів

В. Фокін

самостійність

прем'єр

УРП

„пуч“

митр. М. Любачівський

Дайте відповіді на запитання:

1. Що сталося 16 липня 1990 р.?
2. Яка різниця між суверенітетом і самостійністю?
3. Ким був В. Масол?
4. Чому його звільнили з посади?
5. Які заслуги має Леонід Кравчук?
6. Назвіть 4 партії в Україні 1990-91 рр.
7. Поясніть, чому важливо українським православним мати свій патріярхат?
8. Хто такий Мстислав Скрипник?
9. Чому РУХ поділився?
10. Чому президент США Буш мав непорозуміння в Україні?
11. Як проголошено незалежність України?